

KALEVALAN TURKKILAINEN KÄÄNNÖS

Useimmat suomalaiset, jotka ovat joutuneet tekemisiin turkkilaisten kanssa joko Turkissa tai sen ulkopuolella, ovat hämmästykseseen havainneet, kuinka syvälle turkkilaisten mieliin on juurtunut vakaumus suomalaisten ja turkkilaisten yhteisestä alkuperästä. Tällöin ei ajatella vain kielellistä, vaan myös rotusukulaisuutta. Suomalaista tuttavaansa lähemmin tarkastellessaan turkkilaiset ovat hyvin usein huomaavinaan hänessä jopa selvää yhtäläisyyttä maanmiestensä kanssa. Ei ole liioiteltua väittää, että Suomi on käsite turkkilaisille, ei vain sivistyneille, vaan jopa Anatolian yksinkertaisille kansanhemisillekin.

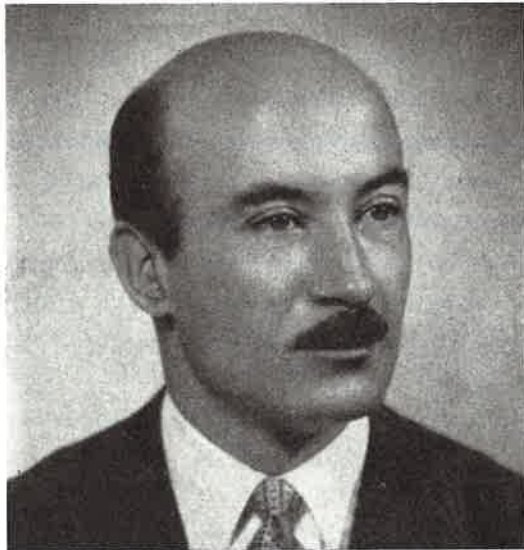
Kaikesta Suomea kohtaan tunnetusta vilpittömästä ja innostuneestakin mielenkiinnosta huolimatta turkkilaisen on kovin vaikeata saada omalla kielellään asiallisia kuvauksia Suomesta. Enimmäkseen turkkilaisten käsitys Suomesta perustuu kirjaan »Valkoisten liljojen maa», joka aivan viime aikoihin saakka on levinnyt yhä uusina painoksina yli koko Turkin. Yhteen aikaan sitä tiettävästi käytettiin Atatürkin nimenomaisesta määräyksestä oppikirjanakin. Kirja kuvailee näet, kuinka sorrettu ja alkeellisessa tilassa ollut Suomen kansa Snellmanin herättämänä tuli tietoiseksi omasta itsestään astuen lyhyessä ajassa niin sivistyksellisesti kuin taloudellisestikin maailman kehittyneimpien kansojen eturiviin. Tältä kannalta Suomea pidettiin esimerkkinä, josta Turkkin voisi ottaa oppia. Siitä huolimatta, että suurin osa kirjan kertomasta on puhdasta mielikuvituksen tuotetta, se on tehnyt Suomelle Turkissa ainoalaatuisen palveluksen.

Mutta jos turkkilaisen on vaikeata saada käsiinsä asiallista ja ajan tasalla olevaa esitystä Suomesta, niin vielä vaikeampaa hänen on löytää omalle kielelleen käännettyä suomalaista kirjaa — sellaisten luku lienee laskettavissa yhden käden sormin. Niinpä Kalevalakin on joutunut odottamaan turkintajaansa tähän saakka. Tosin kansalliseepoksemme ei ole jäänyt kokonaan tuntemattomaksi turkkilaiselle yleisölle. Jo vuonna 1922 Turkin tunnetuimpiin kuuluva kirjailija Ömer Seyfettin julkaisi Türk Yurdu Mecmuasi nimisessä aikakauskirjassa katkelmia Kalevalasta. Sellaisia julkaisi toisen maailmansodan jälkeen, vuonna 1945, myös kirjailija M. Tahir Alangu. Kummassakaan tapauksessa käännöstä ei ollut tehty suoraan suomen kielestä.

Viime vuoden syyskuussa ilmestyi vihdoinkin painosta ensimmäinen turkinkielinen Kalevala tahi tarkemmin sanoen sen alkuosa, runot 1—25, 6000 kappaleen suuruisena painoksena. Loppuosan on määrä ilmestyä keväällä 1966. Käännös on senaattori Muammer Obuz'in ja hänen suomalaissyntyisen puolisonsa Läle Obuz'in yhteistyötä.

Senaattori Obuz (s. 1914) on Istanbulin yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa loppututkintonsa suorittanut juristi, joka toimittuaan ensin tuomarina ja yleisenä syyttäjänä siirtyi v. 1946 asianajajaksi ja alkoi osallistua politiikkaan. Vuosina 1950—58 hän toimi syntymäkaupunkinsa, Keski-Anatoliassa sijaitsevan Konya'n — Apostolien teoista tunnetun muinaisen Iconiumin — edustajana Turkin Suuressa Kansalliskokouksessa ja sittemmin, vuodesta 1961 alkaen, saman kaupungin valitsemana senaattorina.

V. 1954 silloinen kansanedustaja Obuz vieraili ensi kertaa Suomessa tutustuen tulevaan puolisoonsa, Heinoelta kotoisin olevaan Liisa Partaseen. Jo tällöin hänessä heräsi mielenkiinto Suomen kansalliseeposta kohtaan. Onneksi tuleva rouva Obuz kuului niihin suomalaisiin, jotka eivät ainoastaan rakasta ja kunnioita

Muammer Obuz

Kalevalaansa, vaan lukevat sitä myös yhä uudelleen. Niinpä Kalevala kuului hänen matkavarusteisiinsa hänen siirtyessään v. 1957 Turkkiin, jossa avioliitto solmittiin. Tullessaan turkkilaiseksi nuori rouva sai uudeksi etunimekseen Läle.

Haluten saattaa Kalevalan turkkilaisen lukijakunnan ulottuville senaattori ja rouva Obuz alkoivat jo varhain suunnitella Kalevalan kääntämistä turkin kielelle. Ensimmäiset katkelmat syntyivät jo vuonna 1958. Varsinainen määrätietoinen käännöstyö alkoi kuitenkin vasta v. 1963, jolloin rouva Obuz oli oppinut siinä määrin uuden kotimaansa kieltä, että saattoi ryhtyä suorittamaan Kalevalan tekstin sananmukaista käännöstä, jolle lopullinen turkin kinnos rakentuu. Ystävien rohkaisemana senaattori Obuz päätti julkaista käännöksen ja painatti sen kuluneena kesänä omalla kustannuksellaan.

Läle Obuz

Senaattori ja rouva Obuz ovat olleet tietoisia tehtävän vaikeudesta. He ovat tehneet työtään kaikessa hiljaisuudessa pyytämättä apua Suomesta, jossa Kalevalaseura sekä viranomaiset olisivat epäilemättä olleet valmiit antamaan kaikinpuolista tukea esimerkiksi hankkimalla Kalevalan selitysteoksia ja muilla kielillä julkaistuja käännöksiä. Kääntäjät ovat liittäneet esipuheeseensa luettelon käytettävänään olleesta kirjallisuudesta. Siitä ilmenee, että heiltä on puuttunut monta tärkeätä teosta. Tämä seikka ei ole ainoastaan vaikeuttanut käännöstyötä, vaan on epäilemättä ollut syynä myös eräisiin väärinkäsityksiin.

Suurimmat ja väistämättömät vaikeudet ovat tietenkin olleet samoja, joiden kanssa kaikki Kalevalan kääntäjät ovat joutuneet kamppailemaan: toisaalta vastineiden löytäminen Kalevalan oma-laatuselle sanastolle ja loputtomille synonyymeille ja toisaalta

Kalevalan maailman outous vierasmaalaisen kannalta. Lisäksi tulevat tässä tapauksessa turkin kielen rakenteesta johtuvat vaikeudet.

Runot on käännetty jossakin määrin supistuksia tehden. Ellei oteta lukuun kahta runoa (runot 1 ja 22), jotka turkkilaisessa käännöksessä ovat alkutekstiin verrattuna saaneet muutamia lisäsaiteita, on runojen säeluku pienentynyt keskimäärin lähes viidenneksellä. Supistuksista kääntäjät mainitsevat alkulauseessaan, jossa he selvittelevät käännöstyössä noudattamiaan periaatteita, todeten lyhentäneensä tekstiä vain toisarvoisissa, tapausten kulkuun vaikuttamattomissa kohdissa.

Työssään noudattaminaan periaatteina kääntäjät mainitsevat niinkään uskollisuuden alkutekstiä kohtaan, pyrkimyksen olla käyttämättä omatekoisia säkeitä ja keinotekoisesti konstruoituja sanoja sekä proosamuodon käyttämisen muiden Kalevalan käännösten esimerkin mukaisesti.

Vaikka käännös onkin lähinnä suorasanaista, pyritään siinä jossakin määrin noudattamaan Kalevalan säkeiden tavulukua ja poikkeavan sanajärjestyksen avulla aikaansaamaan jonkinlaista poljentoa. Turkin kielelle ominaisten selväpiirteisten ja jänteiden kieliopillisten päätteiden ansiosta syntyy toisinaan myös komeita loppusointusarjoja, jolloin säkeet ikäänkuin vaistomaisesti samalla alistuvat yhtenäiseen runomittaan. Sen sijaan ei esiinny alkusointua.

Erikoisen kiitoksen ansaitsee käännöksen sanavalinta. Kääntäjät ovat johdonmukaisesti käyttäneet yksinkertaista, turkin omaperäistä sanastoa välttämättä, mikäli mahdollista, persialais- ja arabialaisperäisiä lainoja. Tämän ansiosta teksti on selkeätä ja täsmällistä, melkeinpä monumentaalista ja luontevasti arkaistista ilman vähäisintäkään keinotekoisuuden vaikutelmaa. Parhaimmillaan tu-

loksena on runo, jossa on alkuperäisyyden tuntua ja joka samalla on lähellä Kalevalan tunnelmia. Käännöksen parhaimpiin, joskin poikkeuksellisen vapaasti tulkittuihin kohtiin kuuluu Ainon äidin valitus neljännen runon lopussa:

Yavrusu yok olan ana
 Kuş sesi dinlemesin,
 Bu ses duyulunca,
 Kalp çarpar, yaş boşanır
 Gözlerden yanaklara
 Nohut, nohut!
 Bu ses duyulunca
 Kalp çarpar, ömür kısılar
 Arşin, arşin!
 Bu ses duyulunca,
 Kalp çarpar, ana yaklaşıp
 Kariş, kariş!
 Ölüme ulaşıp.

(Lapsukaista vailla oleva äiti
 Älköön kuunnelko linnun ääntä.
 Tämän äänen kuuluessa
 Sydän lyö, kyneleet virtaavat
 Silmistä poskille
 Pienoisten herneiden tavoin.
 Tämän äänen kuuluessa
 Sydän lyö, ikä kuluvi
 Kyynärän verran.
 Tämän äänen kuuluessa
 Sydän lyö, äiti lähestyy
 Vaaksan verran
 Kohti kuolemaa.)

Neljännen runon turkinnosta pitävät kääntäjätkin onnistuneimpiin kuuluvana. Muita sellaisia ovat runot 1 sekä 19—25. Niille on myös turkkilainen arvostelu antanut erityistä tunnustusta. Senaattori Obuz lausuu omana mielipiteenään, että onnistumisen syynä on näiden runojen aiheiden ja niissä tulkittujen tunteiden yleisinhimillisyys. Nimenomaan ovat häärinot hänen mielestään

hyvin lähellä vastaavia turkkilaisia, ja hän suunnitteleekin myöhemmissä vaiheissa tätä aihetta koskevaa erikoistutkimusta. Häärunoissa käännös onkin kenties lähimpänä kalevalaista alkutekstiä.

On sanomattakin selvää, että Kalevalan turkinnos — tässä suhteessa se ei eroa useimmista muista käännöksistä — ei parhaimmillaankaan voi välittää lukijalleen muuta kuin vähäisessä määrässä Kalevalan runokielen arvoja. Mutta alkutekstille mahdollisimman uskollisena se antaa selvän kuvan kansalliseepoksemme sisällöstä, rakenteesta ja hengestä. Samalla se on onnistuneen kieliasunsa ansiosta erittäin miellyttävää lukea, mikä ei voi olla koitumatta Kalevalan hyväksi turkkilaisen lukijan silmissä.

Esipuheessa, jossa kääntäjät selostavat työperiaatteitaan, he antavat niitä lukijoita varten, jotka haluavat tutkia Kalevalaa perusteellisemmin tahi tulevaisuudessa kääntää sen uudelleen, luettelon aiheeseen liittyvästä, Ankaran Kansalliskirjastosta saatavissa olevasta kirjallisuudesta. Tämän lisäksi käännöksen alussa on johdatus Suomen historiaan, luku Kalevalan syntyvaiheista sekä lyhyt Elias Lönnrotin elämäkerta. Nämä liitteet ovat sitäkin tärkeämpiä, koska Suomea koskeva turkinkielinen kirjallisuus on, kuten edellä on mainittu, erittäin vähäistä. Lukija ei voi olla valittamatta sitä, että näihin esipuheisiin ja katsauksiin sisältyy eräitä väärinkäsityksiä. Niinpä historiallisessa johdannossa mainitaan, että suomalaisia pidettäisiin antropologisesti mongoleina. Samalla kuitenkin todetaan — aivan oikein — että suomalaisten ja turkkilaisten väliset sukulaisuussuhteet ovat epäselvät. Toinen erheellinen tieto on, että suomalaiset jo keskiaikaa edeltäneenä aikana jakaantuivat aristokraatteihin, vapaisiin kansalaisiin ja orjiin, joista aristokraatit olivat enimmäkseen ulkomaalaisia, varsinkin ruotsalaisia, joille kuului varallisuus ja sananvalta — tämä siis jo ennen ristiretkiä. Lukija ei voi myöskään yhtyä tietoon, jonka mukaan Suomessa edelleenkin jatkuu tapa lausua Kalevalan

runoja penkillä kahareisin istuen sormet sormien lomassa. Tämäntapaisia epätarkkuuksia esiintyy valitettavan runsaasti.

Viimeksimainitut reunahuomautukset eivät kuitenkaan tee tyhjäksi sitä tosiasiaa, että Kalevalan ilmestyminen turkiksi on suuri kulttuuritapahtuma. Kääntäjät ovat kaikessa hiljaisuudessa, vain omiin voimiinsa turvautuen, aikaansa ja varojaan säästämättä suorittaneet kirjallisen suurtyön. Turkissa tähän mennessä ilmestyneet arvostelut ovat olleet erittäin myönteisiä. Turkkilaisten Suomea kohtaan tuntema ystävyys ja mielenkiinto ovat puolestaan takeena siitä, että nyt valmistunut käännös tulee saamaan siellä laajan lukijapiirin.

Paul Jyrkänkallio

KALEVALASEURAN
VUOSIKIRJA

46

1966

PORVOO * HELSINKI
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ